

RUSIJA I KATAR – PRIMJER *SPORTSWASHINGA* NA SVJETSKIM NOGOMETNIM PRVENSTVIMA

STRUČNI ČLANAK

LUCIJA GROZDANIĆ I JELENA LONČAR

Biti domaćin Svjetskog nogometnog prvenstva donosi prestiž i priliku za ekonomski razvoj odabrane države. Međutim, u posljednjim godinama sport, uključujući nogomet, sve više služi za prikazivanje iskrivljene ili uljepšane slike država domaćina, čime postaje sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva. Pojam *sportswashing* obuhvaća korištenje sporta za poboljšanje ugleda države, često skrivajući njihove političke i društvene probleme, a to su kao države organizatorice navednog natjecanja, iskoristile i Rusija i Katar.

Ključne riječi: *sportswashing*, Svjetsko nogometno prvenstvo, država domaćin, Rusija, Katar

UVOD

Dana 2. prosinca. 2010. godine, nakon „anonymnog“ glasanja FIFA-inog izvršnog odbora, izabrani su domaćini za svjetska nogometna prvenstva 2018. i 2022. godine. Prvenstva dodijeljena Rusiji 2018. i Kataru 2022. postala su primjer mita, korupcije i upotrebe sporta za širenje političkog utjecaja ovih država, umanjujući tradicionalnu ulogu sporta u povezivanju ljudi. Nogomet je, također, danas postao *business* u punom smislu riječi, kojemu je glavna svrha ostvariti što viši prihod, pa se na nogomet u novije vrijeme sve više isključivo gleda

kao na unosan posao bogatih sponzora (Špehar, Lončar, 2022).

Cilj ovog istraživanja bio je ustvrditi u kolikoj su mjeri Rusija i Katar bili uključeni u procese *sportswashinga* i kolike su koristi imali od toga. Nakon inicijalnog definiranja pojma *sportswashing* predstavljena je uloga sporta u političkim odnosima država. Pri tome je korišteno nekoliko metoda istraživanja, poput prikupljanja literature, analize sadržaja, metode kompilacije te anketiranja. Važan dio istraživanja odnosi se i na anketno ispitivanje koje je provedeno

u razdoblju između 17. i 24. kolovoza 2024. godine, a pristupila su mu 143 ispitanika. Podatci su prikupljeni putem online upitnika izrađenog pomoću alata Google obrasci. Ujedno, cilj ovog rada bio je kroz anketno istraživanje, ispitati razinu svjesnosti ljudi o političkim događanjima i strategijama koje su se koristile za stvaranje prividno pozitivne slike država domaćina Svjetskih nogometnih prvenstava 2018. godine i 2022. godine. Ispitanici su bili anonimni, a uzorak korišten u istraživanju je neprobabilistički prigodan uzorak.

Google Earth Pro alat korišten je za prikazivanje stanja izgrađenosti grada Lusail odmah nakon dobivanja domaćinstva 2010. godine i netom prije Svjetskog prvenstva 2022. godine.

POJAM I POVIJEST *SPORTSWASHING*-a

Pojam *sportswashing* predstavlja djelovanje organizacije, vlade, države i slično, koja podržava sport ili organizira sportske događaje kao način poboljšanja svog ugleda, odvrćanjem pozornosti od društvenih i političkih problema, stvaranjem pozitivne slike i širenju svog utjecaja (Cambridge dictionary, 2024).

Jedan od značajnih primjera *sportswashing*-a u povijesti su XI. Olimpijske igre održane u Berlinu 1936. godine (Fruh i dr., 2023). Igre su dodijeljene Njemačkoj netom prije dolaska nacionalsocijalista na vlast. Preuzimanje vlasti od strane nacionalsocijalista potaknulo je francuske, američke i britanske političare na raspravu o promjeni domaćina Olimpijskih igara. Znajući koliko moć ima sport, Hitler se zalagao da se igre održe u Berlinu. Kroz ulaganja u infrastrukturu, Hitler je Olimpijske igre iskoristio za širenje vlastitih ideologija te rast ugleda nacističke

države (Piccoli Bacheschi, 2023). XI. Olimpijske igre su i prve igre čiji se prijenos mogao pratiti preko malih ekrana. Shodno tome, Hitler je iskoristio moć televizije za širenje svoje ideologije kroz dokumentarne filmove, koji su se emitirali prije prijenosa igara. Tako je i otvorenje Olimpijskih igara popraćeno nacističkim pjesmama i obilježjima (Piccoli Bacheschi, 2023). Unatoč Hitlerovoj namjeri da zabrani sudjelovanje sportaša židovskog porijekla na natjecanju, taj cilj nije postignut uslijed diplomatskog pritiska drugih država.

Na taj način je međunarodni pritisak odigrao ključnu ulogu u sprječavanju potpune implementacije Hitlerovih planova u ovo sportsko natjecanje. Međutim, u znak poštovanja prema državi domaćinu, nijedna država nije poslala svoje židovske predstavnike. Ovim postupkom su i države diskretno odobrile načela politike nacističke države. Nacistička stranka je koristila sport u svrhu ujedinjenja njemačkoga naroda, širenja ideologije i antisemitizma među ljudima u Njemačkoj. Osvajanjem najvećeg broja medalja na Olimpijskim igrama, Njemačka je htjela pokazati svoju nadmoć, odnosno promovirati ideologiju arijevske rase, međutim, američki atletičar Jesse Owens je opovrgnuo. Owens je osvojio ukupno četiri zlatne medalje što je izazvalo bijes Hitlera, a situacija je i eskalirala u javnosti, kada se prilikom dodjele medalja Hitler odbio s njim odbio rukovati. Tim je činom još jednom potvrdio kako su mu Olimpijske igre služile za promociju političkih ciljeva (sl. 1).

Prvi primjer *sportswashing*-a u nogometu zabilježen je tijekom Svjetskog nogometnog prvenstva 1934. godine u Italiji (Fruh i dr., 2023). Benito je Mussolini prepoznao političku moć sporta, a Svjetsko prvenstvo indirektno mu je pomoglo u promociji fašizma (Piccoli Bacheschi, 2023).

Sl. 1. Ceremonija otvaranja Olimpijskih igara u Berlinu 1936. godine

Izvor: Britannica, <https://www.britannica.com/event/Berlin-1936-Olympic-Games>

GEOPOLITIKA I *SPORTSWASHING* U RUSIJI

Iako smještena na dva kontinenta, Rusija gospodarski i politički gravitira prema Europi (Hrvatska enciklopedija, n.d.). Rusija je jedna od država koja koristi sport kao sredstvo za širenje svog međunarodnog utjecaja i poboljšanje svog globalnog ugleda. Organizacija velikih međunarodnih sportskih događaja i sponzorstva važne su komponente širenja ruskog utjecaja u svijetu. Svjetsko prvenstvo u nogometu 2018. godine nije bilo prvo veliko međunarodno natjecanje koje je Rusija organizirala. Naime, 1980. tadašnji SSSR je bio domaćin Olimpijskih igara u Moskvi, a 2014. godine Rusija je bila domaćin XXII. Zimskih

olimpijskih igara u Sočiju. Ključnu ulogu u dobivanju domaćinstva Zimskih olimpijskih igara odigrao je predsjednik Vladimir Putin. Nakon nezadovoljavajućih rezultata u prvom krugu glasanja, Putin se osobno angažirao u kampanji za dobivanje domaćinstva. Posjet Sjedinjenim Američkim Državama i sudjelovanje na Energetskom summitu u Zagrebu 2007. godine doprinijeli su u prikazu Rusije kao otvorene i pristupačne države. Ove diplomatske aktivnosti bile su ključne za osiguranje domaćinstva Zimskih olimpijskih igara, jer su poboljšale međunarodni ugled Rusije i utjecale na odluke glasača.

Trima ključnim strategijama Rusija nastoji povećati svoj utjecaj u nogometu. Prva strategija je sponzorstvo nogometnih natjecanja.

Ruska državna kompanija Gazprom igrala je ključnu ulogu u sportskom sponzorstvu i kao jedan od najvećih globalnih izvoznika zemnog plina, koristila je svoje značajne financijske resurse za sklapanje velikih sponzorskih ugovora. Godine 2012. Gazprom je sklopio značajan sponzorski ugovor s UEFA-om, obvezujući se na isplatu od 45 milijuna dolara godišnje (Burton, 2022). Kroz ovaj ugovor, Gazprom je postao glavni sponzor sedam UEFA-nih natjecanja. To su: UEFA Liga Prvaka, UEFA Super kup, UEFA Liga nacija, UEFA Europsko prvenstvo, UEFA Liga prvaka mladih, UEFA Futsal Liga prvaka i Mlada nogometna liga.

Druga strategija je sponzoriranje nogometnih klubova. Osim što je Gazprom imao značajnu ulogu kao sponzor velikih sportskih natjecanja, kompanija je također bila glavni sponzor triju velikih europskih nogometnih klubova (Wesolowsky, 2024): **FK Zenit Sankt Peterburg**, **FK Crvena Zvezda** (ovo sponzorstvo bilo je ključno za Crvenu Zvezdu, koja je bila u financijskim problemima i prijetila joj je opasnost od bankrota) i **FC Gelsenkirchen-Schalke 04** (iako Schalke nije bio toliko uspješan kao Zenit i Crvena Zvezda, najpoznatiji je klub među njima zbog svog statusa u najvišoj njemačkoj nogometnoj ligi, poznatijoj kao Bundesliga).

Međutim, zbog sukoba u Ukrajini, ruski klubovi su isključeni iz UEFA-nih i FIFA-nih natjecanja, što je dovelo i do prekida sponzorskih ugovora s Gazpromom. UEFA ne samo da je prekinula svoj sponzorski ugovor s Gazpromom, već je i zahtijevala raskidanje svih sponzorskih ugovora između klubova i ove kompanije. Kao rezultat toga, Schalke je odmah po izbijanju sukoba u Ukrajini prekinuo suradnju i uklonio logotipe Gazproma sa svojih dresova. Iako sukob između Rusije i Ukrajine još uvijek traje, Gazprom se nastoji ponovno uključiti u nogometna natjecanja. U 2024. godini započeo je pregovore s mađarskim prvakom

Ferencvárosom o mogućem sponzorskom ugovoru (Wesolowsky, 2024). Ovaj potez ima geopolitičke motive, jer omogućuje Mađarskoj da pokaže svoju podršku Rusiji i osigura dugoročnu energetska stabilnost. Ova potencijalna suradnja je u skladu s prethodnim primjerima Gazprom-ovih sponzorstava, koji često nadmašuju poslovne interese i uključuju složene geopolitičke strategije.

Posljednja, treća strategija uključuje kupovinu velikih europskih klubova. Ulazak Rusije u najprestižnije europske nogometne lige, poznate kao "lige petice", omogućio je dodatno širenje njezinog utjecaja u globalnom sportu. Kupovina nogometnih klubova od strane ruskih oligarha postala je izražen trend u posljednjih 15-ak godina. Međutim, početak sukoba između Rusije i Ukrajine rezultirao je oduzimanjem ili prodajom nekih od tih klubova. Primjerice, Roman Abramovich je 2003. godine kupio londonski klub Chelsea te je pod njegovim vodstvom, Chelsea postao jedan od najuspješnijih klubova na svijetu. Međutim, njegovo vlasništvo nad klubom završilo je prisilnom prodajom kluba 2021. godine zbog bliskih veza s ruskim predsjednikom Putinom.

SVJETSKO NOGOMETNO PRVENSTVO 2018. GODINE

Svjetsko prvenstvo u nogometu 2018. godine kao najveći sportski događaj na svijetu pružilo je Rusiji priliku da demonstrira svoj status velike sile i potakne nacionalni ponos. Istovremeno, Svjetsko prvenstvo 2018. bilo je jedinstveno zbog konteksta međunarodnih sankcija i napeitosti koje podsjećaju na Hladni rat. Prvenstvo je osmišljeno kako bi ojačalo domaći legitimitet Vladimira Putina, stvorilo gospodarske prilike i poboljšalo međunarodni ugled Rusije. Vladimir Putin nastojao je potaknuti osjećaj nacionalnog

jedinstva i svrhe, nadmašujući nostalgiju za sovjetskim dostignućima (Müller, 2017).

Nakon što je 2. prosinca 2010. godine Rusija dobila domaćinstvo Svjetskog nogometnog prvenstva 2018., Vlada je uložila više od 11 milijardi dolara u izgradnju sedam novih stadiona i renovaciju pet postojećih (Tanas & Meyer, 2018.). Iako je prvenstvo trajalo samo mjesec dana, dugoročne koristi očekivale su se kroz poboljšanje infrastrukture, otvaranje novih radnih mjesta, povećanih prihoda i globalne promocije Rusije kao poslovne i turističke destinacije (Müller, 2017). Natjecanje je prošlo bez većih incidenata, a posjetitelji su pohvalili gostoljubivost i prijateljski stav domaćina (Gering, 2024).

Međutim, prije samog početka Svjetskog prvenstva pojavili su se brojni problemi i kontroverze (Müller, 2017). Primarno, javile su se optužbe za korupciju, a Rusija je optužena za podmićivanje glasača Izvršnog odbora FIFA-e. Godine 2014. FBI je započeo istragu koja je rezultirala uhićenjem 24 člana Izvršnog odbora FIFA-e, koji su imali ključnu ulogu u odlučivanju domaćina Svjetskog prvenstva. Drugi problem bila je aneksija Krima 2014. godine koja je potaknula nekoliko britanskih i američkih političara da pozovu FIFA-u na poništenje odluke o domaćinstvu Svjetskog prvenstva 2018. u Rusiji. Vrlo važan problem bio je i rasizam. U listopadu 2013., nogometaš Yaya Touré izjavio je da bi igrači crne rase mogli bojkotirati Svjetsko prvenstvo 2018. ako Rusija ne riješi problem rasizma, nakon što su ga navijači CSKA Moskve vrijeđali na rasnoj osnovi. Rusija je kritizirana i zbog nedostatka zaštite LGBTQ+ osoba i zakona protiv diskriminacije temeljenih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Zbog toga su kružile peticije koje su pozivale FIFA-u da Rusiji oduzme domaćinstvo Svjetskog prvenstva 2018. godine. Tisuće ljudi, uključujući američke senatore i aktiviste podržale su te inicijative, međutim, prvenstvo je ipak održano u Rusiji.

GEOPOLITIKA I SPORTSWASHING U KATRU

Katar *sportswashing*-om pokušava poboljšati svoj ugled u svijetu, ali i u geopolitičkim odnosima. Smješten je u jugozapadnoj Aziji, na Arapskom poluotoku, te ima velike zalihe nafte i zemnog plina (Hrvatska enciklopedija, n.d.). Upravo zbog bogatstva u neobnovljivim izvorima energije, Katar kroz sport pokušava poboljšati svoj ugled te investirati novac kako bi si osigurao budućnost i nakon iscrpljivanja zaliha nafte i zemnog plina. Između 2000. i 2023. godine Katar je organizirao 30 regionalnih ili svjetskih natjecanja kao što su: Svjetsko rukometno prvenstvo 2015. godine, Azijski kup 2011. godine, F1 Katar *Grand Prix* od 2021. godine te 2022. godine najveće natjecanje u modernom svijetu, Svjetsko nogometno prvenstvo (Visit Qatar, n.d.).

Svjetsko prvenstvo 2022. godine nije bilo prvo uključivanje Katra u svijet nogometa. Godine 2010. je *Qatar Airways*, koji je u vlasništvu katarske vlade, potpisao sponzorski ugovor s katalonskim nogometnim klubom FC Barcelona (Grix i Brannagan, 2024). Ovim sponzorstvom, koje je omogućilo značajna financijska ulaganja, FC Barcelona je bio i ostala jedan od najuspješnijih klubova na svijetu (FC Barcelona, n.d.). Sponzorstva nisu jedini način na koji se Katar uključio u nogomet. Godine 2011. katarski fond *Qatar Sports Investments* (QSI) kupio je francuski klub Paris Saint-Germain (PSG) (Ginesta i dr., 2014). Ulaganjem u njegovu infrastrukturu i skupocjene transfere nogometaša (poput Davida Beckhama, Zlatana Ibrahimovića, Lionela Messija, Kyliana Mbappéa i Neymara da Silve Santos Juniora), Katar ga je također učinio jednim od najuspješnijih svjetskih klubova (Grix i Brannagan, 2024).

SVJETSKO NOGMETNO PRVENSTVO 2022. GODINE

Katar se značajno razlikuje od drugih država koje su organizirale velika sportska natjecanja. Dok su domaćini tih natjecanja obično velike i gospodarski razvijene države, Katar je mala država u Arapskom zaljevu s oko 3 milijuna stanovnika, od kojih su većina strani radnici. Kroz sport, Katar nastoji poboljšati svoj imidž i ojačati međunarodne odnose (Søyland, 2020). Iako Katar od 1993. godine koristi sport kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva, postoji vrlo mali broj istraživanja o *sportswashing-u* u Katru. Ta je tema zanemarena općenito u međunarodnoj politici.

Ulaganje u sport pomaže Katru postizanje dva ključna cilja u vanjskoj politici (Finegan, 2023). Prvi cilj je smanjenje ovisnosti države o prihodima od nafte i plina kroz ulaganja u velika sportska natjecanja jer kroz njih, Katar nastoji povećati broj turističkih dolazaka promovirajući svoje prirodne ljepote, kulturu i gostoljubivost. Prema uzoru na susjedni Dubai, koji je iskoristio svoj turistički potencijal za smanjenje ovisnosti Ujedinjenih Arapskih Emirata o nafti i plinu, Katar želi ostvariti isti cilj i postati glavna turistička destinacija na Arapskom poluotoku, a Nacionalna razvojna strategija Katra ističe da organizacija sportskih događaja može potaknuti rast turističkog sektora. Katar je strateški koristio Svjetsko prvenstvo u nogometu kao bi svijetu pokazao što država nudi, bilo da se radi o slobodnom vremenu, sportskim atrakcijama, kulturnoj baštini ili kvaliteti ugostiteljskih usluga. Drugi važan cilj Katra je pozicioniranje emirata kao utjecajnog sudionika u svjetskoj politici. Kao jedan od najvećih izvoznika nafte i plina, on osigurava ključne energetske resurse za mnoge države, što omogućuje značajnu ulogu u globalnoj politici. Na sličan način, ulaganja u sport i organizaciju velikih natjecanja (Tab.

1) doprinose jačanju međunarodnog ugleda države. Zahvaljujući tim ulaganjima, Katar je uspio osigurati važna mjesta u donošenju strateških sportskih odluka. Na primjer, Nasser Al-Khelaifi, predsjednik *Qatar Sports Investmenta* i Paris Saint-Germaina, postao je predsjednik Udruge europskih klubova i član Izvršnog odbora UEFA-e (Finegan, 2023).

Održavanjem Svjetskog prvenstva u nogometu 2022. godine, Katar je postao 18. država domaćin tog prestižnog natjecanja te površinom najmanja država u kojoj je ono održano. Odluka da se prvenstvo održi u Katru izazvala je brojne kritike medija prema FIFA-i, jer Katar nema dugu nogometnu prošlost i tradiciju (Finegan, 2023). Kao i u slučaju Rusije, mediji su otkrili da je Katar domaćinstvo dobio podmićivanjem članova Izvršnog odbora FIFA-e, a novinska kuća *Sunday Times* je prva o tome izvijestila u svibnju 2011. godine (Sunday times, n.d.). Četiri godine kasnije, FBI je započeo istragu koja je rezultirala uhićenjem 24 člana Izvršnog odbora FIFA-e, koji su imali ključnu ulogu u odlučivanju o domaćinu Svjetskog prvenstva. Istraga je otkrila dogovore i podmićivanje između katarskih dužnosnika i FIFA-e, naglašavajući raširenu korupciju unutar FIFA-ina vodstva.

Tab. 1. Međunarodna natjecanja u Katru

Naziv natjecanja	Godina održavanja
ATP Qatar Open	od 1993.
WTA Qatar Open	od 2001.
Qatar MotoGP	od 2004.
AFC Azijski Kup	1988., 2011. i 2023.
IAAF Svjetsko prvenstvo u atletici	2019.
F1 Qatar Grand Prix	od 2021.
Svjetsko prvenstvo u nogometu	2022.

Izvor: Visit Qatar, n.d

Kao i u Rusiji, prije samog početka Svjetskog prvenstva pojavili su se brojni problemi i kontroverze (Finegan, 2023). Jedan od najvećih problema održavanja natjecanja bila je klima, odnosno ekstremne ljetne vrućine u Katru. Stoga je, po prvi put u povijesti, odlučeno da se prvenstvo održi u zimskom periodu, što je izazvalo dodatne komplikacije poput prekida domaćih liga, produženja sezone te nedovoljno vremena za odmor igrača.

Prilikom izgradnje infrastrukture, tajne istrage otkrile su ozbiljne probleme u njenom razvoju i izgradnji. U razdoblju od 2011. do 2021. godine preminulo je više od 6500 migrantskih radnika (TheGuardian, n.d.). Katar se u velikoj mjeri oslanjao na stranu radnu snagu, koja je radila u teškim uvjetima, često u 12-satnim smjenama pod ekstremnim vrućinama, unutar sustava koji mnogi opisuju kao moderno ropstvo, poznatog pod nazivom *kafala*. Sustav *kafala* omogućava kontrolu nad migrantskim radnicima tako što im se dopušta ulazak i boravak u državi uz uvjet da imaju sponzora, koji im osigurava smještaj i drži njihov pravni status pod kontrolom. U ekstremnim slučajevima, radnicima su oduzimate putovnice i identifikacijski dokumenti, te im nije bilo dopušteno mijenjati posao bez odobrenja sponzora. Iako je Katar zabranio ovaj sustav u rujnu 2020. godine, vlada je odbila priznati bilo kakvu odgovornost za smrt radnika i loše radne uvjete.

Zbog strogih zakona potaknutih vjerskim razlozima, Katar je zabranio prodaju i konzumaciju alkohola na stadionima i javnim mjestima, unatoč tome što je brend piva *Budweiser* bio jedan glavnih sponzora Svjetskog prvenstva. I ovdje su, kao i ranije u slučaju Rusije, bila problematična prava LGBTQ+ zajednice, ali i prava žena. Budući da žene imaju ograničene slobode, a istospolne veze ilegalne su, brojni pripadnici tih skupina, zbog svoje sigurnosti nisu sudjelovali na Svjetskom prvenstvu. Također, zbog pritiska

katarske vlade FIFA je zabranila kapetanima nošenje trake *“One Love”* koja podržava LGBTQ+ zajednicu, pri čemu je FIFA inzistirala da se igrači usredotoče na nogomet, a ne na politiku.

Unatoč svim problemima i kontroverzama, gledanost natjecanja nije izostala.

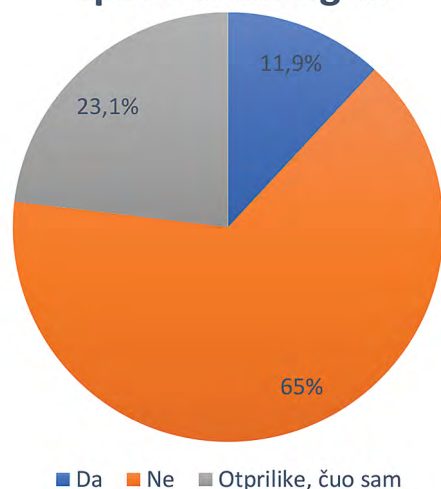
REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Anketno istraživanje, kojim se željelo proširiti spoznaje o *sportswashingu*, provedeno je u periodu od 17.8.2024. do 24.8.2024. godine. Anketi su pristupila 143 ispitanika, a provedena je na hrvatskom jeziku, online preko aplikacije Google obrazac. Ciljana grupa je bila mlađa populacija, stoga je anketa najvećim dijelom podijeljena na društvenim mrežama. U anketi 59,4 % ispitanika čine žene, a 39,3 % muškarci. Najviše ispitanika je između 18. i 23. godine starosti (56,6 %), dok su ostali u kategoriji 24-29 godina (15,4 %), 30-35 (9,1 %), 36-41 (3,5 %), 42-47 (2,1 %), 48-53 (3,5 %), 54-59 (6,5 %) i kategoriji 60 + (3,5 %). Od ukupnog broja ispitanika njih 63,6 % čine studenti, a ostali su zaposlene odnosno nezaposlene osobe (32,2 %) i umirovljenici (4,2 %). Istraživanjem je utvrđeno poznavanje ispitanika s pojmom *sportswashing-a* te konkretnim primjerima sa Svjetskih prvenstava u nogometu 2018. i 2022. godine. Analizom rezultata dobiven je uvid o percepciji ispitanika te njihovom praćenju i poznavanju Svjetskih prvenstava održanih 2018. i 2022. godine.

Na početku, kao što je spomenuto, istraženo je poznavanje ispitanika s pojmom *sportswashing-a* (sl. 2.) te im je ponuđena definicija kako bi, čak ako i nisu upoznati s terminom, mogli dati svoje mišljenje na sljedeća pitanja.

Prema rezultatima ankete, većina ispitanika (65 %) nije bila upoznata s pojmom *sportswashing-a*, 23,1 % je čulo za taj pojam, a svega 11,9 % ih je znalo što on predstavlja.

Jeste li upoznati s pojmom sportswashing-a?

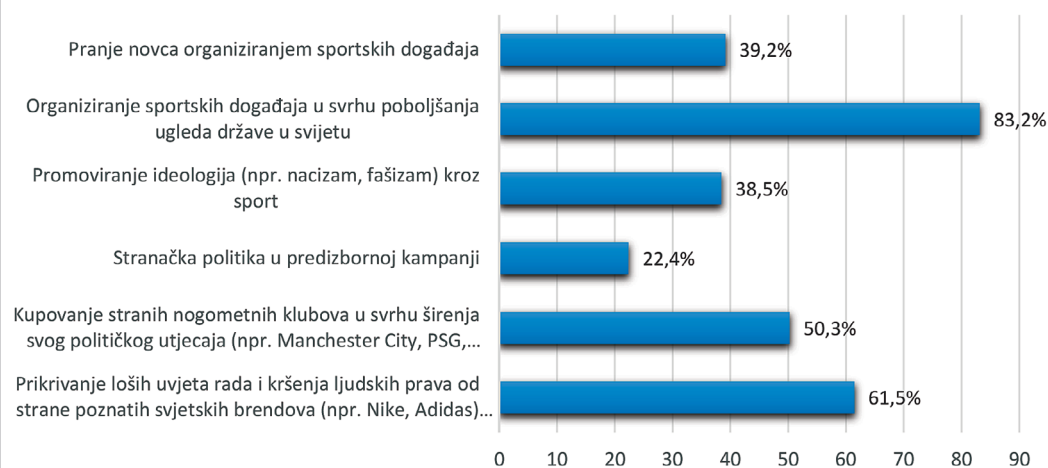

Sl. 2. Poznavanje pojma *sportswashing*
Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

Međutim kada je u idućem pitanju *sportswashing* objašnjen definicijom: „Pojam *sportswashing* predstavlja organiziranje sportskih događaja kao način poboljšanja svog ugleda odvrćanjem pozornosti od društvenih i političkih problema, stvaranjem pozitivne slike i širenja svog utjecaja.“, ispitanici su vrlo dobro odabrali događaje koji su njime obuhvaćeni (sl. 3).

„Organiziranje sportskih događaja u svrhu poboljšavanja ugleda države u svijetu“, je opcija koju je izabrao najveći broj ispitanika, njih čak 83,2 %. Ovim se odgovorom nastojalo provjeriti koliko su ispitanici pažljivo pročitali ponuđenu definiciju. Osim toga, *sportswashing* obuhvaća kupovanje stranih klubova u svrhu širenja političkog utjecaja, prikrivanje loših uvjeta rada i kršenja ljudskih prava kroz sponzorstva klubova i sportaša te promoviranje ideologija. Iznenadjuće je da 39,2 % ispitanika odabralo odgovor „Pranje novca organiziranjem sportskih događaja“, jer države koje koriste sport u tu svrhu

Što mislite koje radnje spadaju u sportswashing?

Sl. 3. Mišljenje ispitanika o radnjama koje obuhvaća *sportswashing*
Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

posjeduju često veliko bogatstvo npr. neobnovljive izvore energije. Stoga im primarni cilj nije velika zarada, odnosno „pranje“ novca, nego prikazivanje drugačije slike svoje države prema ostatku svijeta. Ideje za organiziranje sportskih događaja u svrhu *sportswashing*-a se ne koriste u stranačkim politikama u predizbornoj kampanji, nego dolaze od strane diktatura, apsolutnih monarhija i u prividnim demokratskim društvima za ostvarivanje vlastitih geopolitičkih ciljeva.

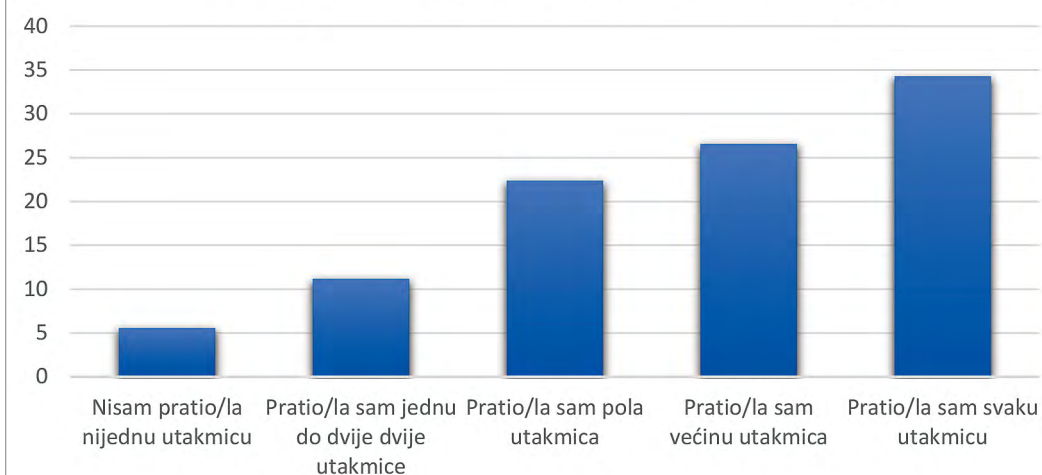
SVJETSKA PRVENSTVA U NOGOMETU U RUSIJI 2018. GODINE I KATRU 2022. GODINE – USPOREDNA ANALIZA

Metodom usporedne analize obrađeni su i sljedeći dijelovi ankete. Prvo pitanje odnosilo se na praćenje Svjetskih prvenstava 2018. i 2022. godine.

Iz godine u godinu gledanost SP-a se samo neznatno povećava, pa je gledanost SP-a 2022. godine nešto veća u usporedbi s Prvenstvom iz 2018. godine. Iz prikazanih podataka vidljivo je kako je trend učestalosti gledanja vrlo sličan za oba prvenstva. Udio ispitanika koji su gledali svaku ili većinu utakmica je za SP u Rusiji iznosio 60,9 %, a u Katru 58,1 % (sl. 4, sl. 5). Sveukupno, među ispitanicima je zabilježen mali pad gledanosti prvenstva u Katru u odnosu na prvenstvo u Rusiji. Razlozi tome mogu biti održavanje SP-a u Katru zimi (zbog prevruće klime na Arapskom poluotoku), a ne ljeti kako su dotad održavana, ali i brojne kontroverze objavljene prije samoga početka natjecanja koje su za posljedicu imale bojkotiranje praćenja utakmica.

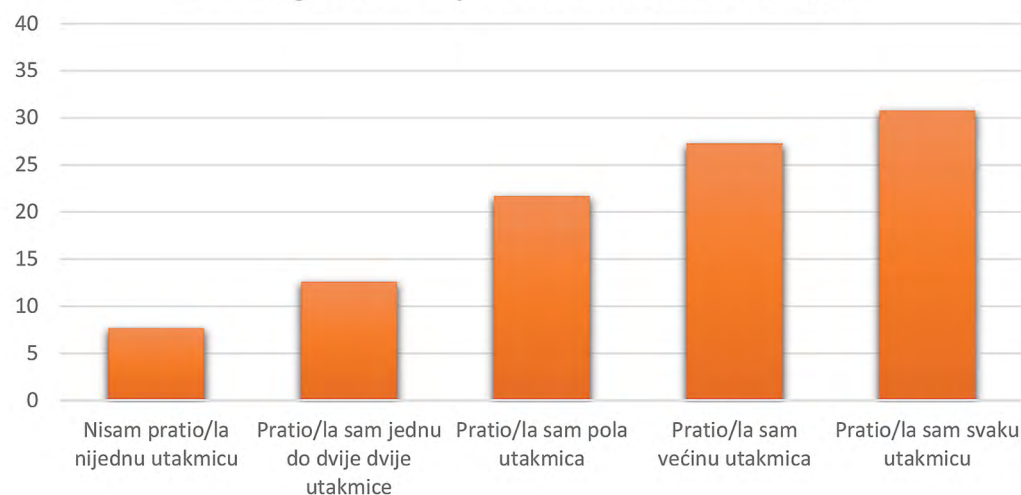
Kroz sljedeće pitanje nastojalo se utvrditi mišljenje ispitanika o načinu na koji su Rusija i Katar uspjeli dobiti domaćinstva SP-a.

Jeste li pratili Svjetsko prvenstvo u nogometu 2018. godine koje se održavalo u Rusiji?

Sl. 4. Stupanj praćenja utakmica Svjetskog prvenstva u Rusiji (u postocima)
Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

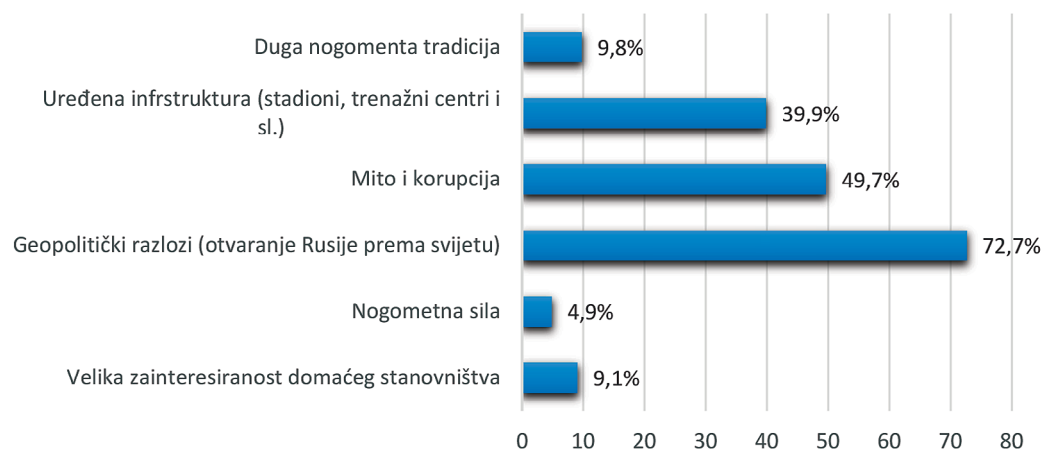
Jeste li pratili Svjetsko prvenstvo u nogometu 2022. godine koje se održavalo u Katru?

Sl. 5. Stupanj praćenja utakmica Svjetskog prvenstva u Katru (%)

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

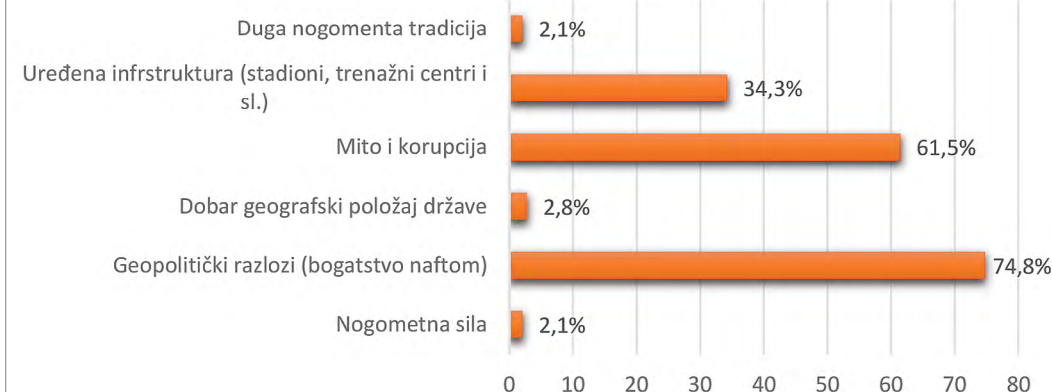
Na koji način je Rusija dobila domaćinstvo Svjetskog nogometnog prvenstva?

Sl. 6. Stav ispitanika o načinu dobivanja domaćinstva Svjetskog prvenstva u Rusiji

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

Na koji način je Katar dobio domaćinstvo Svjetskog nogometnog prvenstva?

Sl. 7. Stav ispitanika o načinu dobivanja domaćinstva Svjetskog prvenstva u Katru

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

U samom uvodu rada objašnjeno je na koji način su Rusija i Katar dobili domaćinstva SP-a. No većina ispitanika (sl. 6, sl. 7) smatra kako su domaćinstva dobivena zbog geopolitičkih razloga. Međutim domaćina Prvenstva bira FIFA-in Izvršni odbor (danas zvan FIFA-ino vijeće), a oni nemaju nikakve političke veze s državama. Mnogi ispitanici su prepoznali mito i korupciju kao glavni razlog dobivanja SP-a u slučaju Rusije i Katra. Zbog veće medijske pozornosti usmjerene prema Katru te saznanjem na koji način je Katar podmitio glasače FIFA-inog izvršnog odbora, ispitanicima je poveznica mita i korupcije s izborom Katra poznatija, dok su rusko mito i korupcija bili podzastupljena tema medija, što je i vidljivo prema rezultatima ispitanika (49,7 % u usporedbi sa 61,5 %). Oko 34 % ispitanika je kao jedan od razloga dobivanja katarskog domaćinstva za odgovor odabralo uređenu infrastrukturu. Međutim, sama infrastruktura u vrijeme odlučivanja o domaćinstvu

nije postojala. Približavanjem održavanja SP-a, Katar je užurbano izgradio infrastrukturu, odnosno stadione, trenažne centre, nove gradove, metroe i drugu infrastrukturu. Na slici 8 (Sl. 8) prikazan je primjer novoizgrađenog grada u Katru za potrebe SP-a (Sl. 9). S druge strane, Rusija je imala već nešto izgrađene infrastrukture, zbog svoje nogometne tradicije.

Uz svjetska prvenstva u Rusiji i Katru vezane su, dakle, brojne kontroverze (Sl. 10, Sl. 11). Kroz naredno pitanje nastojalo se istražiti upoznatost ispitanika s njima.

Kontroverze oko oba prvenstva imaju dosta sličnosti, poput kršenja prava određenih društvenih skupina, međutim neke kontroverze su ipak izraženije. Prema ispitanicima, najveći problem za SP u Rusiji bile su diskriminacija (rasizam, LGBTQ+ zajednice) i aneksija Krima. Poveznica politike i SP-a vidljiva je i nakon aneksije Krima 2014. godine kada su britan-

Sl.8. Izgradnja grada Lusail-a kroz godine
Izvor: Google Earth Pro, n.d.

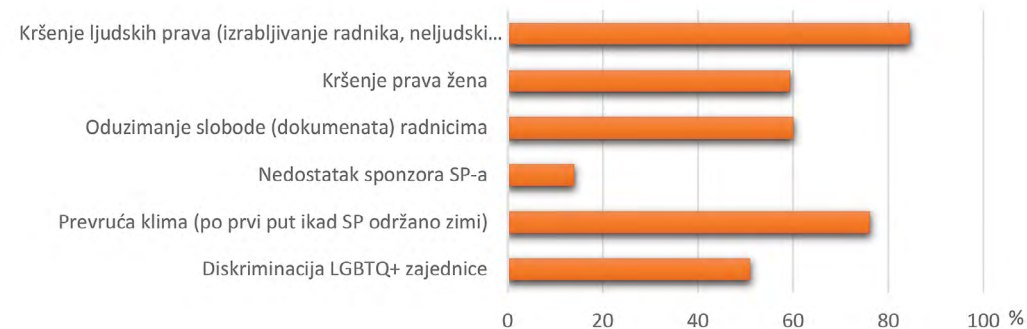
Sl. 9. Lusail stadion, izgrađen za Svjetsko nogometno prvenstvo
Izvor: Alrayyan, <https://alrayyanrcp.com/projects/lusail-stadium/>

Znate li koje su kontroverze vezane uz Svjetsko prvenstvo u Rusiji 2018. godine?

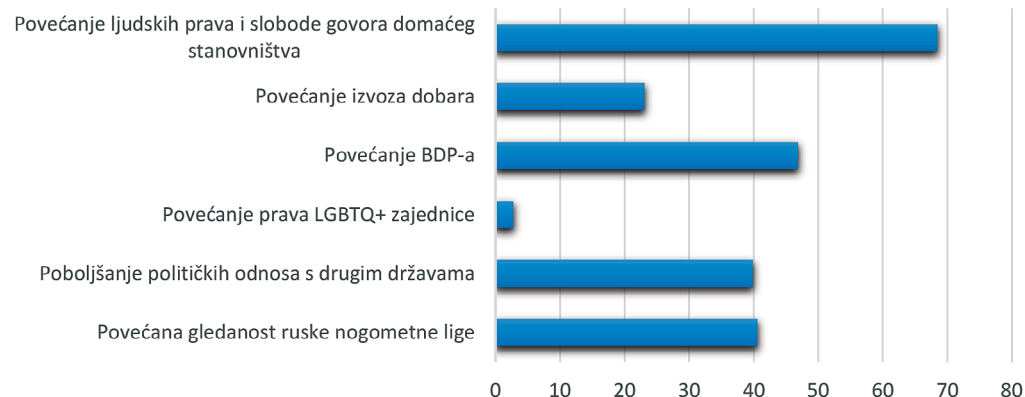
Sl. 10. Mišljenje ispitanika o kontroverzama vezanih za Svjetsko prvenstvo u Rusiji (%)
Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

Znate li koje su kontroverze vezane uz Svjetsko prvenstvo u Katru 2022. godine?

Sl. 11. Mišljenje ispitanika o kontroverzama vezanih za Svjetsko prvenstvo u Katru (%)
Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

Koje je benefite ostvarila Rusija nakon domaćinstva SP-a?

Sl. 12. Percepcija ispitanika o benefitima nakon domaćinstva Svjetskog prvenstva u Rusiji (%)

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

ski i američki političari od FIFA-e zahtijevali da promjene domaćina Svjetskog prvenstva. Rasizam te diskriminacija LGBTQ+ zajednice nije samo kontroverza u slučaju Rusije, već i Katar, gdje su mediji vrlo često prenosili vijesti o kršenju ljudskih prava posebno ženskih prava, smrti radnika, oduzimanju dokumenata te prevrućoj klimi nepogodnoj za igranje nogometa.

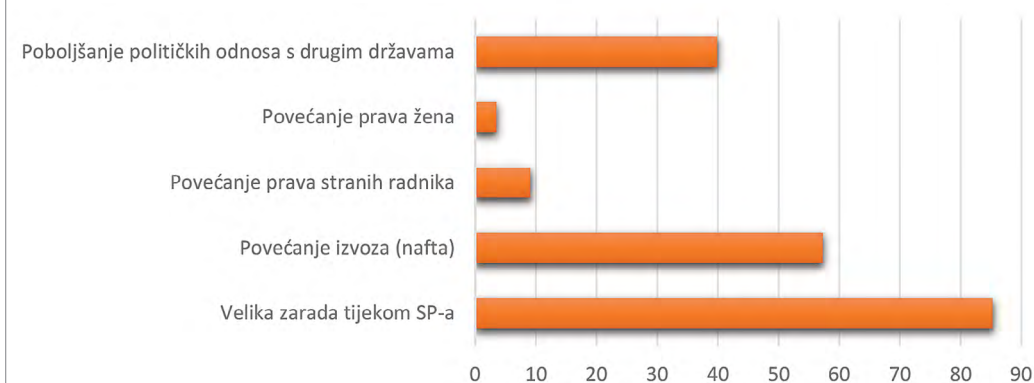
Istraženo je i mišljenje ispitanika o koristima koje su Rusija i Katar ostvarili tijekom i nakon SP-a (Sl.12).

Općenito, države domaćini imaju brojne koristi nakon održavanja sportskih događanja, ali u ovakvim slučajevima, gdje je primarni cilj poboljšanje ugleda države, mnogi benefiti ne igraju značajnu ulogu (Sl. 13, Sl. 14). Povećanje BDP-a i izvoz dobara je neznatna i kratkotrajna pojava, dok povećanja prava žena, domaćeg stanovništva, stranih radnika i pripadnika

LGBTQ+ zajednice nisu ostvarena. S druge strane ostvareno je poboljšanje političkih odnosa s drugim državama. Zanimljivo je, kako čak 60 % ispitanika, za oba SP-a, poboljšanje političkih odnosa s drugim državama ne smatra korišću za državu domaćina. Najveće iznenađenje među odgovorima je svakako „velika“ zarada Katar tijekom SP-a, koja je iznosila otprilike 1 % njihovog ukupnog BDP-a, te je u usporedbi s uložnim sredstvima (oko 220 milijarde dolara) neznatna. Financijska dobit Katru nikada nije ni bila u prvom planu.

Na kraju ankete, nastojalo se ispitati koliko moć danas imaju novac i bogatstvo u nogometu. Rezultati pokazuju da se 87,4 %, odnosno 125 od 143 ispitanika, u potpunosti slaže s tvrdnjom da danas novac i bogatstvo imaju veliku moć u nogometu. Kroz nerealne iznose za transfere igrača, kupovanje klubova, namještanje utakmica i sl., postavlja se pitanje da li je zarada uništila ljepotu nogometne igre.

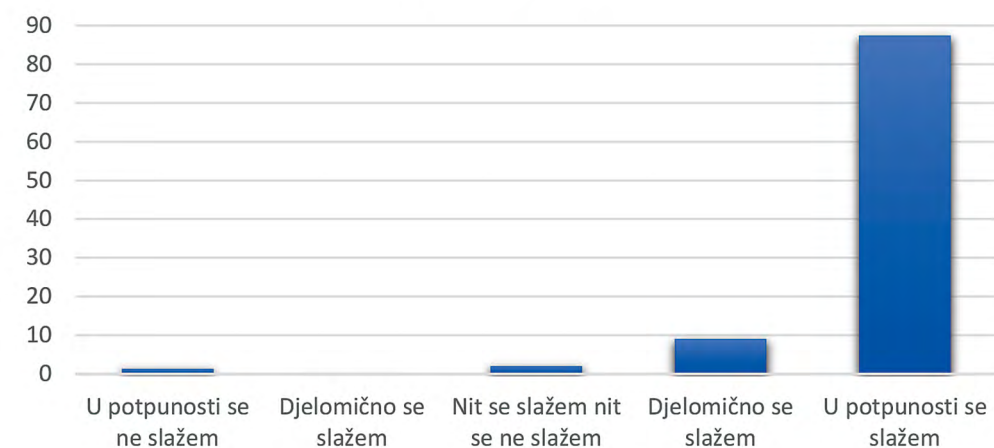
Koje je benefite ostvario Katar nakon domaćinstva SP?

Sl. 13. Percepcija ispitanika o benefitima nakon domaćinstva Svjetskog prvenstva u Katru (%)

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

Danas novac i bogatstvo imaju veliku moć u nogometu.

Sl. 14. Stupanj slaganja ili ne slaganja s izjavom moći novca u nogometu

Izvor: Anketno istraživanje, 2024.

ZAKLJUČAK

Kontroverze Svjetskih prvenstava 2018. i 2022. godine povezane s Rusijom i Katarom, pokazale su da se sport sve više koristi za postizanje političkih ciljeva, posebno kroz *sportswashing*. Rezultati ankete potvrđuju da su navedene države iskoristile Prvenstva za poboljšanje svog ugleda i geopolitičkog utjecaja. Kontroverze su postale globalno prepoznate, posebno zbog optužbi za kršenje ljudskih prava, korupciju i diskriminaciju. Unatoč negativnoj percepciji, interes i gledanost prvenstava ostali su visoki, ukazujući na snagu novca i moći u modernom sportu.

Svjetska prvenstva u Rusiji i Katru značajno su doprinijela povećanju međunarodnog ugleda tih država kroz globalnu pažnju i sportski uspjeh. Ulaganja u infrastrukturu, turizam i sport rezultirala su kratkoročnim ekonomskim koristima. Prvenstva su poslužila kao sredstvo za jačanje političkih veza s drugim državama, čime su domaćini postigli širu političku prihvaćenost. Unatoč optužbama za korupciju i kršenje ljudskih prava, sportski događaji pomogli su u jačanju njihovog međunarodnog položaja. Na temelju rezultata, istraživanje pokazuje da su ispitanici svjesni da Katar i Rusija ne koriste Svjetska prvenstva samo za promociju sporta, već i za postizanje drugih ciljeva, kao što su poboljšanje svojih geopolitičkih odnosa.

Rezultati ankete pokazuju i da su ispitanici upoznati s kontroverzama vezanim uz Svjetska prvenstva u Rusiji i Katru. Većina ispitanika ima negativno mišljenje o načinima na koje su te države dobile domaćinstva Prvenstava, uključujući optužbe za korupciju i političke manipulacije. Kontroverze poput kršenja ljudskih prava, diskriminacije i izrabljivanja radnika također su prepoznate kao ključni problemi. Posebno su istaknute teme kao što su kršenja prava LGBTQ+ zajednice i radnih uvjeta u Katru. Ispitanici smatraju da su ove države Prvenstva iskoristile prvenstveno u političke svrhe, a ne za promicanje sporta. Stavovi ispitanika ukazuju na visoku razinu svijesti o negativnim utjecajima *sportswashing*-a u ovim primjerima.

Dakle, činjenica jest da nogomet, unatoč svojoj popularnosti, sve više postaje sredstvo geopolitičkih i ekonomskih interesa, što je posebno vidljivo u primjerima Svjetskih prvenstava 2018. u Rusiji i 2022. u Katru, što ukazuje na snažan utjecaj novca i (geo)političke moći u nogometu.

LITERATURA

Finegan, R. M., 2023: *FIFA World Cup Qatar 2022, Sportswashing and corruption?*, Doktorska disertacija, National College of Ireland

Fruh, K., Archer, A., Wojtowicz, J., 2023: Sportswashing: Complicity and corruption. *Sport, ethics and philosophy*, 17 (1), 101-118, DOI: 10.1080/17511321.2022.2107697

Gering, T., 2024: "Geopolitical Games: An Analysis of sportswashing and Its Impacts on National Identity, International Status, and Economic Growth" A case study about Russia and Qatar, Završni rad, University of Twente.

Ginesta, X., de San Eugenio, J., 2014: The use of football as a country branding strategy. Case study: Qatar and the Catalan sports press. *Communication & Sport*, 2 (3), 225-241, DOI: 10.1177/2167479513486886.

Grid, J., i Brannagan, P. M., 2024: Sports Mega-Events as Foreign Policy: Sport Diplomacy, "Soft Power," and "Sportswashing". *American Behavioral Scientist*, 1-16, DOI: 10.1177/00027642241262042.

Lončar, J., Špehar, E. (2021): Globalizacija sporta na primjeru pet najpopularnijih europskih nogometnih liga s naglaskom na Premiership – geografski osvrt, Društvene i humanističke studije, časopis Filozofskog fakulteta u Tuzli, 3 (2021), 16, 611-634., DOI: 10.51558/2490-3647.2021.6.3.

Müller, M., 2017: How mega-events capture their hosts: event seizure and the World Cup 2018 in Russia. *Urban Geography*, 38 (8), 1113-1132, DOI: 10.1080/02723638.2015.1109951.

Piccoli Bacheschi, G., 2023: Russian aggression against Ukraine and world football: an analysis of the impact of the war in Ukraine on Russia's foreign policy strategies regarding world football, Diplomski rad, University of Malta.

Søyland, H. S., 2020: *Qatar's sports strategy: a case of sports diplomacy or sportswashing?*, Diplomski rad, University Institute of Lisbon.

IZVORI

Britannica, n.d., <https://cdn.britannica.com/59/234459-050-DECB5518/Olympic-torch-carried-opening-ceremonies-Berlin-1936.jpg> (20.8.2024.)

Burton, C., 2022: Gazprom and football: Which clubs and leagues have partnerships with Russian gas company? *Goal*, 2 March, <https://www.goal.com/en/news/gazprom-football-which-clubs-leagues-partnerships-russian-gas-company/blt7cf545e655d85953> (22.8.2024.)

Cambridge dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (20.8.2024.)

FC Barcelona, n.d., <https://www.fcbarcelona.com/en/> (22.8.2024.)

Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/> (20.8.2024.)

Inside FIFA, FIFA world cup Qatar 2022 commercial, n.d., <https://inside.fifa.com/inside> (21.8.2024.)

TheGuardian, n.d., <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022> (2.9.2024.)

Visit Qatar, Sports in Qatar, n.d., <https://visitqatar.com/> (22.8.2024.)

Wesolowsky, T., 2024: After Getting The Red Card From UEFA, Gazprom Is Getting Back In The Sports Sponsorship Game, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 11 May, <https://www.rferl.org/a/gazprom-uefa-ferencvaros-hungary-soccer-ukraine-war-schalke/32941442.html> (22.8.2024.)

PRIMLJENO: 25. 4. 2025.

PRIHVAĆENO: 15. 6. 2025.

LUCIJA GROZDANIĆ, UNIV. BACC. GEOGR.

student diplomskog studija geografije (grana: Geografski informacijski sustavi), PMF Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: lgrozdanc@pmf.hr

IZV. PROF. DR. SC. JELENA LONČAR

Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, e-mail: jloncar@geog.pmf.hr